

מסכת מכות, פרק שני, דף ז', עמוד א' – ב'

אלו הן הגולין –
החורג נפש בשגגה,

היה מעגל במעגילה ונפלה עליו והרגתו,
היה משלשל בחבית ונפלה עליו והרגתו,
היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו,
הרי זה גולה.

אבל אם היה מושך במעגילה ונפלה עליו והרגתו,
היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו,
היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו,
הרי זה אינו גולה.

זה הכלל –
כל שבדרך ירידתו גולה,
ושלא בדרך ירידתו אינו גולה.

כפי שניתן להבין מקריאה ראשונית, נושא המשנה הוא הורג נפש בשגגה.

מלשון המשנה "ואלו הן הגולין" אנו מבינים שיש מושג ידוע של גלות, ומן הסתם מושג זה ידוע
למשנה מהתורה,

כפי שהבין מהי גלות ואיך החייבים לאלות. אלינו אחפש בחומש פסוקים הפסוקים בה.

אל זלל השמרא יש פירוש שנקרא "תורה אור" – המפתח למקור הפסוקים בתורה.
נבצע סקירה מהירה על המשק המסנה או השמרא – על מנת לבדוק אם מובאים פסוקים כנ"ל.

הפסוקים בתורה על עניין רוצח בשגגה¹:

ט וידבר ה' אל משה לאמר
י דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים את הירדן ארצה כנען
יא והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה
יב והיו לכם הערים למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט
יג והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה לכם
יד את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה
טו לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט לנוס שמה כל מכה נפש
בשגגה

¹ חומש במדבר, פרק ל"ה

כב ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה
כג או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו
כד ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה
כה והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב
 בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש
כו ואם יצא יצא הרצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה
כז ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח אין לו דם
כח כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל ישוב הרצח אל ארץ אחזתו
כט ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן

ניתן לראות מקריאה קלה שיש רשות לגואל הדם להרוג רוצח בשגגה, וכדי להינצל מגואל הדם
 התורה נתנה לרוצח את האפשרות לברוח לעיר מקלט - שם אין לגואל הדם היתר להורגו. התורה
 מדגישה כמה פעמים שעיר המקלט קולטת רק את הרוצח **בשוגג**.

כ"א תשרי

אין תיבה מיוחדת בתורה!

מכיוון שכך, פלאות נמשכות אלא מה באה התורה לאמרו כל חברה על
 אותו עניין.

לאחר שהבנו את הרקע למשנה, נחזור אליה ונראה שהיא באה ללמד אותנו שחייב גלות הוא רק
 כאשר הרוצח הרג בשגגה **בדרך ירידה**.

לדוגמא²: כאשר ירד בסולם ונפל על אדם והרגו. אך אם הרג בשגגה בדרך עליה כגון שהיה עולה
 בסולם ונפל והרג בנפילתו - אינו גולה.

ממשיכה המשנה ומביאה שתי דוגמאות נוספות לדרך ירידה ועוד שתיים הפוכות לדרך עליה.

מקרה נוסף³ הוא אדם שהוריד או העלה חבית, והחבית נפלה ומחצה את חברו למוות⁴.

הדין במקרה כזה הוא שאם החבית נפלה בזמן **שהוריד** אותה, **חייב** גלות, אך אם החבית נפלה
 בזמן **שהעלה** אותה **לג פטור** מגלות.

הדוגמא השלישית היא⁵ אדם שהיה מעגל במעגילה, רש"י מסביר שבזמנם הגג היה ישר ומעליו טחו
 טיט בשיפוע כדי שיזובו הגשמים, טיח הטיט ושיפועו נעשה על ידי קרש עם ידית הנקרא "מעגילה".
 כאשר קרש זה נפל על אדם והרגו אם זה היה בתנועת **ירידה** כלומר שהמטיח⁶ הרחיקו ממנו כלפי
 מטה **חייב** גלות, ואם הנפילה היתה בזמן שמשך את הקרש אליו (**בעליה**) - **פטור** מגלות.

עד כאן ביארנו את הדוגמאות המובאות במשנה, אך המשנה קצת יותר ארוכה - יש בה דברים
 נוספים - ניתן לחלק אותה לשלושה חלקים:

² דוג' מס 3 במשנה

³ דוגמא מס' 2 במשנה

⁴ על מנת להקל על ההבנה, ניתן "להמיר" את הדוגמא לדוגמא רווחת בימינו - מתקין דודי שמש שנפל דוד
 השמש בעת עבודתו והרג אדם שעמד למטה.

⁵ דוגמא מס' 1 במשנה

⁶ הדרך לטיח גגות היתה כאשר האדם עומד במרכז הגג (ולא כפי שניתן לחשוב, שהיה עומד ע"ג סולם וכדו')
 שכן רק כך יש לו את היכולת לטוח כל מקום בגג

- א. אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה,
(זה נראה כפתיח למשנה – ההורג נפש בשגגה גולה - מתי?)
- ב. הדוגמאות שהזכרנו.
- ג. כלל - שיש חילוק בין דרך עליה לדרך ירידה (ורק ההורג בדרך ירידה גולה)

כלל הירידה:

אין טקסט מיותר במשנה

אם כן נשאלת השאלה לשם מה נכתב הכלל בסיום המשנה כאשר לכאורה אינו מחדש כלום? הגמרא תעסוק בכך.

נקרא את תחילת הגמרא – מנא הני מילי?

על איזה חלק במשנה הגמרא שואלת מנין לנו דין זה?

כאשר המשנה מביאה "חידוש" – עניין שלא נלמד מפסוקים.
מחפשים חכמי השלמא את המקור ממנו נלמד.

לא כן. כאשר אנו רואים שהשלמא מחפשת מקור לעברי המשנה.
עלינו להבין מהו החידוש בעברי המשנה. שהעקרונות יצאו החכמים
לחפש מקור.

החידוש במשנה הוא שרוצח בשוגג בדרך עליה אינו גולה, ואם כן שאלת הגמרא היא מהו המקור לדין זה? ועונה הגמרא שכתוב בפסוק המתאר את ההריגה בשוגג "ויפול עליו וימות" מילים אלו מיותרות לכאורה מכיון שכבר נכתב בפסוק שהוא מת על ידי פגיעתו מהאבן⁷ ודורשת הגמרא שהתורה כתבה זאת כדי ללמדנו שהרוצח בשגגה אינו חייב גלות עד שיפול דרך נפילה.

כאשר השלמא דורשת מפסוקים. המקור לעצמה צריכה להיות ראובן בפסוקים על יצי
מילים הנראות מיותרות או באופני לימוד אחרים הקיימים בשלמא

מאחר ואחת ממטרות תכנית זו היא לפתח יכולת למידה בצורה שתקל על הזיכרון נסיף כאן על הלימוד הפשוט של המשנה הערה שתועיל לנו בהמשך

שאלה מתבקשת על המשנה היא לשם מה הקדימה לנו שההורג נפש בשגגה גולה? לכאורה היה צריך לכתוב שדין גלות שנאמר בתורה הוא רק בדרך ירידה, אך מלשון המשנה: "ואלו הן הגולין - ההורג נפש בשגגה" נראה שיש בפסקה זו חידוש. ומהו החידוש הרי זה כתוב במפורש בתורה?! הביאור בזה הוא⁸ שישנם שלושה סוגי הריגה: אונס שוגג ומזיד, ושלושה סוגים אלו מצויים גם בשגגה בעצמה: שגגה באופן הקרוב לאונס, שגגה באופן הקרוב למזיד, ושגגה מוחלטת.

⁷ או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת

⁸ כך ביאר הריטב"א

כלומר - שוגג שלא היה יכול להעלות בדעתו אפשרות שהמעשה שעשה יהרוג אדם אחר, אמנם אין זה אונס אך זה שוגג קרוב לאונס, שוגג הקרוב למזיד – שעשה מעשה לא זהיר ומחמתו נהרג אדם, אמנם הוא אינו מזיד (שהרי לא היה בכוונתו להרוג) אך הוא שוגג הקרוב למזיד, ושוגג מוחלט - מעשה שלעתים רחוקות עלול לקרות כדוגמת אדם שהכה בפטיש והמתכת התנתקה מהידית והרגה אדם. חידוש המשנה הוא שרק **שוגג מוחלט** גולה, ושוגג שאינו מוחלט אינו גולה. ומהו דינם של השאר? שוגג הקרוב לאונס אינו גולה ואין לגואל הדם רשות להורגו, ושוגג הקרוב למזיד הגלות אינה מספיקה לו ועליו להסתתר תמיד מגואל הדם כדי שלא יהרגנו, נציין שסיבה זו היא הגורמת לחילוק שבין דרך עליה לדרך ירידה "שכל שהוא נשמת ונופל דרך ירידה הוא דבר המצוי מפני שטבע כל דבר כבד לירד וצריך להזהר בעצמו בשעת ירידה אבל כל שהוא דרך עליה שנמצאת תנועתו כנגד טבע אותו הדבר כל שנופל בה ויורד למטה הוא דרך אונס"⁹.

סיכום דברי הגמרא:

למדנו שההורג בשוגג חייב גלות, חיוב הגלות הוא רק בהרג הנגרם משגגה מוחלטת, ולפיכך דווקא כאשר ההריגה נעשתה בדרך ירידה גולה, אך כאשר היתה בדרך עליה אינה נחשבת שגגה מוחלטת ואינו גולה.

סיכום כללי ללימוד:

- ✓ הסברנו כיצד נוכל לזהות האםנה פאזלכך שיטת פסוקים בתורה האלמאזים את הנולא האדובה וכיצד ניתן לזהות פסוקים אלו בתורה.
- ✓ למהנו שכאשר חז"ל הביאים לימוד או פאיה מפסוק מסקנתם מחויבת מתוק הפסוק.
- ✓ האםנה לא תאריך פלא לזרזק המשפטים הנראים מיותרים וקל וחומר התורה.
- ✓ כתוצאה מחיפוש ההבנה האםנה הפסוק לטברא בזין האםנה.

⁹ מאירי וכן פירש הרמב"ם